

Kiszely Gyula 1911–1997

100 éve született Kiszely Gyula technikatörténész

100 éve született *Kiszely Gyula*, a vaskohászati technikátörténet kutatásának egyik legjelentősebb személyisége, a Kohászati Múzeum és az Öntödei Múzeum alapítója, iparrégészeti kutatások szervezője, a kohászati irodalom művelője. Kiszely Gyula legnagyobb erénye szervezőképessége, kapcsolatteremtő képessége, nagy munkabírása, precizitása volt. Az Öntödei Múzeum 2011. április 28-án tartott emlékülése mutatta be életét, munkásságát.

Kiszely Gyula 1911. március 12-én Diósgyőrben született. A felsőkereskedelmi érettségi, majd a sorkatonai szolgálat letöltése után pályafutását 1933-ban a MÁVAG diósgyőri vasgyárában kezdte. Jó szervezőképességével hamar kitűnt, és 1935-ben Budapestre költözése után kinevezték a budapesti központ csoportvezetőjének. Beiratkozott a műegyetem Közgazdaságtudományi Karára, de a világháború miatt félbeszakadtak tanulmányai. A háború után megbízták a budapesti kereskedelmi kirendeltség megszervezésével és vezetésével, s ezt a munkakört látta el nyugdíjba vonulásáig, 1972-ig.

Hivatali munkája mellett szívós tanulással, autodidakta módon muzeológussá képezte magát. Elévülhetetlen érdeme, hogy segítségével 1952-ben a romos újmassai kohót megmentették a teljes pusztulástól, majd ez lett az ország első ipari műemléke. Ő irányította a gyár múltjának kutatását Diósgyőrben, és ennek eredményeképpen 1960-ban megnyílt a Kohászati Múzeum, mely végleges helyére, a volt kancellária épületébe hat évvel később költözött.

Országos szervezetet hozott létre, *dr. Schleicher Aladár* professzor elnökségével 1956-ban megalapította a Kohászati Történelmi Bizottságot, s ennek titkáraként bevonta a forráskutatás, az iparrégészet és a történetírás legjelesebb szaktekinvélyeit is a munkákba. Tizenhat év alatt 41 kötetben jelentette meg a bizottság tagjainak kutatási eredményeit. Iparrégészeti ásatásokkal középkori bucakemencéket tártak fel, s egy évtized alatt, az 1960-as évek végére húsz vasgyártó hely viszonyait tisztázták. Közben saját kutatásairól is folyamatosan jelentek meg publikációk.

Legmaradandóbb alkotása mégis az Öntödei Múzeum megalapítása

volt. 1964-ben, amikor a zajos, füstös öntödét le kellett állítani, újabb feladatként vállalta a vízivárosi Ganz-törzsgyár épületének és berendezéseinek megmentését. Minden hivatalos és társadalmi erőt megmozgatva elérte, hogy az 1858–62-ben épült sédtető, fagerendás öntödét ipari műemlékké nyilvánítsák, s 1969-ben megnyissák Európa első öntödei múzeumát. Nyugdíjba vonulásáig, 1972-ig a múzeum igazgatója, és az itt működő diósgyőri kereskedelmi kirendeltség vezetője volt.

Nyugdíjasként mint az Országos Műszaki Múzeum (OMM) főmunkatársa továbbra is a műszaki értékek megmentésével, kutatásainak feldolgozásával foglalkozott, könyveket írt, létrehozta az ÖM parkjában a neves kohász személyiségek szoborpanteonját. A rendszerváltás viharaiiban is segítette, hogy mindkét szakmúzeum állami védőszárnyakat jelentő szervezethez csatlakozzék. Így lett 1994-ben a két intézmény az OMM filiája.

1997. július 18-án bekövetkezett haláláig vezette az OMBKE öntészet-történelmi és múzeumi szakcsoportját. Kéziratait, hagyatékát, számos kitüntetését az Öntödei Múzeum őrzi.

Kiszely Gyula tiszteletére születésének 100. évfordulója alkalmából az Öntödei Múzeum vezetője, *Lengyelné Kiss Katalin* 2011. április 28-án emlékülést szervezett.

A megemlékezés komolyzenei bevezetővel kezdődött. *Kovács Z. László* tubaművész és *Kémenczy Antal* zongoraművész varázsolt ünnepi hangulatot az egykori öntőcsarnok falai közé.

Elsőként *dr. Krámlai Mihály*, az MMKM ez év elején kinevezett főigazgatója köszöntötte a vendégeket, és méltatta Kiszely Gyula múzsalapítói érdemeit.

Ezután előadásokat hallgatott meg a nagyszámú résztvevő, akik között

az OMBKE tagjai, az öntödék és a MÖSZ képviselői, a társmúzeumok munkatársai, a múzeum barátai és a környékbeli lakók voltak jelen. Örömmükre szolgált, hogy a Kiszely család hozzátartozói is megjelentek.

Az első előadó *dr. Fónagy Zoltán*, az MTA Történettudományi Intézetének tudományos munkatársa volt, aki az ipari szakmúzeumok szerepéről, jövőjéről beszélt.

Ezután *dr. Tardy Pál*, a Közép-európai Vaskultúra Útja Egyesület magyarországi tagozatának elnöke méltatta Kiszely Gyula jelentőségét a magyar vaskultúra felderítésében.

Színesítette az előadások sorát *Thiele Ádámnak*, a BME Anyagtudomány és Technológia Tanszék doktoranduszának videofilmes előadása az Árpád-kori bucavaskohászati technológiájáról. Kísérleteik során sikerült néhány kg-os kovácsolható vasbucát előállítaniuk gypvasérből, őskohászati módszerekkel.

Dr. Gömöri János, az MTA VEAB Iparrégészeti Munkabizottsága vezetőjének előadása a vasművesség iparrégészeti kutatásairól szólt. Előadásában felhívta a figyelmet a somogyfajsi Árpád-kori bucavasolvasztó telep fölél emelt épület siralmas állapotára, s szakmai összefogást javasolt a bemutatóhely megmentésére.

Végül *dr. Nagy Lajos* OMBKE-elnök kiállítás megnyitó beszéde hangzott el, aki szintén méltatta Kiszely Gyula érdemeit, és megköszönte az emlékkiállítás készítőinek munkáját.

Az Öntödei Múzeum volt munkatársai, *Schudich Anna* egykori archívumkezelő és *dr. Klug Ottó* egykori könyvtáros összeállításában kamarakiállítással emlékezett meg alapítójáról. A vitrinekben a múzeum gazdag anyagából válogatott kéziratok, cikkek, könyvek, személyes iratok, kitüntetések mutatják be Kiszely Gyula életét,

szakirodalmi, múzeumszervezői munkásságát. A kiállítás ez év végéig tekinthető meg.

Ezután az emlékülés résztvevői a múzeum bejáratánál elhelyezett emléktáblát koszorúzták meg. A Magyar Öntészeti Szövetség, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, a Kiszely Gyula által alapított Öntésztörténeti és Múzeumi

Szakcsoport, a hozzátartozók, tisztelők és az Öntödei Múzeum helyezte el koszorúit a fent említett zenei duó által előadott dallamok kíséretében.

Az évforduló alkalmából jelent meg az Öntödei Múzeumi Füzetek 20. kötete *Rempört Zoltán* és *L. Kiss Katalin* tollából A Kohászati Történeti Bizottság alapítása és tevékenysége címen. A 76 oldalas kötet képekkel

illusztrálva mutatja be a KTB megalakítását, célkitűzéseit. Beszámol az anyaggyűjtésről, a régészeti eredményekről, majd részletesen ír az egyik legjelentősebb ásatásról, az imolai bucakemence feltárásáról. Az utolsó fejezetek az Öntödei Múzeum megalakulásáról, jelenéről és a KTB utóéletéről, történelmi jelentőségéről szólnak. **Schudich Anna**

Malommodell Ausztráliából

Magyarország és Ausztrália között 130 éves kapcsolat van a gabonaipar és a gabonakémiai kutatások területén. Ennek a kapcsolatnak a legújabb állomása volt 2011. június 2-án a Guthrie-féle ausztrál malommodell ünnepélyes átadása az MMKM Öntödei Múzeumban, a múzeum és a Magyar Élelmiszer-tudományi és Technológiai Egyesület (MÉTE) Malomipari Szakosztálya rendezésében.

A modern malomipari hengerek létrejötte, majd a sorozatgyártása a Ganz és Társa részvénytársasághoz kapcsolódik, ahol *Mechwart András* szabadalma alapján rovátkolt felületű, kéregöntésű öntöttvas hengerekkel dolgozó hengereket gyártottak. A Ganz-gyár az 1880-as években kezdte el világszerte – ezen belül Ausztráliában is – bemutatni és értékesíteni újszerű termékét. A Ganz-féle őrlési technika ismertetésére készített, működő próbamalom is ekkor jutott el Ausztráliába.

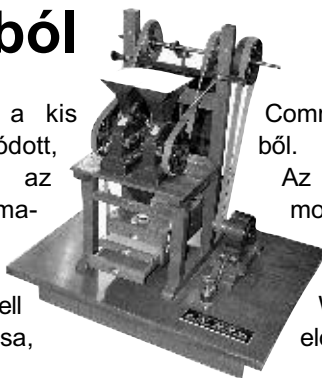
Fredrick Guthrie, a gabonakutatóban dolgozó vegyész tudására jutott a „játékmalom”-nak nevezett próbamalom létezése, amelyet kölcsönkapott, és ezzel kezdte kutatásait a gabonanemesítés területén. Célja az volt, hogy az őrlés, a téstakésztés és a sütés folyamatát a malmi és pékségi berendezésekkel azonos elvű, de arányosan lekicsinyített modellekkel vizsgálja meg. Így született meg a ma gabonakémiaiaként ismert szaktudomány.

A próbamalom negyedére kicsinyített, az eredetivel teljesen azonos kivitelű és működésű modelljét *dr. Colin Hopkins*, nyugdíjas mérnök készítette el 1990-ben, a világhírű ausztrál gabonakutató, *dr. Colin Wrigley* szakmai irányítása mellett. Az egyedüli eltérés, hogy a modellt villanymotor mozgatja.

Az évek során a kis modellmalom elkallódott, míg nem 2010-ben az Ausztráliában élő magyar gabonakutató, *dr. Békés Ferenc* megtalálta. A kis modell ausztráliai tulajdonosa, *dr. Colin Wrigley* örömmel járult

hozzá, hogy az méltó helyre kerüljön, és a Ganz-hengerek történetét is bemutató budapesti szakmúzeum gyűjteményét gazdagítsa. 2011-ben a kis malommodell hazajuttatásában a canberrai Magyar Külképviselő és *Bódayné Blaha Judit*, az Öntödei Múzeum baráti körének tagja segítkezett. Anyagi támogatásával pedig *dr. Békés Ferenc* (Sydney), valamint a Sydney-ben működő magyar egyesület, a Deák Kör járult hozzá, hogy e muzeális technikatörténeti emlék bemutatható legyen az Öntödei Múzeumban.

Az ünnepélyes avatáson nagyszámú látogató jelent meg. Eljött az adományozó, *dr. Colin Wrigley PhD* és neje, *dr. Békés Ferenc PhD, DSc*, ausztráliai gabonakémikus, az ötletadó, a Deák Kör tagjai közül egy házaspár Sydneyből, valamint a MÉTE elnök, *Sebők Tibor* szervezőmunkájának köszönhetően nagyon sok malomipari és élelmiszeripari szakember. Jöttek vendégek az MTA martonvásári Mezőgazdasági Kutató Intézetéből *dr. Balázs Ervin* akadémikus, tudományos igazgatóhelyettes vezetésével, a szegedi Gabonakutató Intézetből, az ELTE Növényélettani Tanszékéről, a BME Biokémiai és Élelmiszertechológiai Tanszékéről, a Cereal Research

QUARTER SCALE MODEL OF
GUTHRIE'S LABORATORY MILL
MADE & PRESENTED BY COLIN HOPKINS

Az ajándék

Communication szerkesztőségéből.

Az avatóünnepségen köszöntőt mondott *Alex Brooking*, Ausztrália nagykövete. A köszöntő után *dr. Colin Wrigley* és *dr. Békés Ferenc* előadása következett, Guthrie játékmalma – az ausztrál malomipar és a búzaminősítés születése címmel. Az előadásból a hallgatóság megtudhatta,

hogy a gabonakémia alapfeladata a gabonák minőségének, búza esetén őrlési tulajdonságainak, sütőipari minőségének az objektív mérése. Ehhez megoldást adott a Ganz-féle próbamalom alkalmazása. Összegzésként elhangzott, hogy „a malommodell szimbóluma a Ganz-gyár múlt századi világsikert hozó termékeinek, az ausztrál gabonaipar megszületésének, a gabonakémia, mint tudomány megszületésének és a magyar-ausztrál technikai/tudományos együttműködésnek a gabonaiipari vertikum és gabonatudomány területén.”

A bevezető előadás után leleplezték a malommodellt, majd az MMKM képviselőjében *Kócziánné dr. Szentpéteri Erzsébet* köszönő emléklapokat és

Colin Wrigley

Békés Ferenc